

Fredrik Theodor Berg – världens förste professor i barnmedicin

Världens förste professur i pediatrik vid Karolinska institutet tilldelades Fredrik Theodor Berg. Nobelsymposiet organiserades i anslutning till 150-årsjubileet av inrättandet av denna professur.

Fredrik Theodor Berg föddes i Göteborg år 1806, studerade i Lund där han blev student för Esaias Tegnér. Som ung läkare reste Fredrik Theodor Berg runt till de ledande medicinska centra i Europa: Berlin, Dresden, Prag, Wien, Trieste, Milano, München och Paris. Han hade hört talas om René Laënnecs stetoskop, som han lär ha varit en av de första att använda i Sverige. Han hade obducerat hundratals barnlik vid Hittebarnshuset i Milano, där dödligheten var 60 procent.

När Berg kom hem till Sverige år 1841 fann han till sin överraskning att han blivit utnämnd till överläkare vid Stockholms Allmänna Barnhus.

Doktor Berg kom hem till ett land i Europas periferi där den romantiska medicinen fortfarande omhulldades. Den hade ersatt upplysningstidens rationalism. Högsta mode var Mesmers magnetism och Hahnemanns homeopati. Uppsalaprofessorn i medicin Israel Hwasser var det ledande medicinska oraklet i landet. Hans grundinställning var att sjukdom berodde på att man syndat. Rosén von Rosensteins lärobok om barnsjukdomar, som kom ut år 1764, användes fortfarande. Den var visserligen epokgörande i sig men baserad på Galenos fyrsaftslära, vilket innebar att de flesta åkommor skulle behandlas med åderlåtning, blodiglar etc.

Barnhuset i dåligt skick

Barnhuset var i ett bedrövt skick när Berg kom dit. Det hade uppförts år 1638 under drottning Kristinas tid, där nu Folkets hus ligger (Barnhusgatan). Där inlämnades stadens oäkta barn. Inte bara stadsbarn utan även olyckliga, ensamstående barnaföderskor från landsorten kom dit. Enligt en kunglig förordning från 1778 kunde kvinnor som råkat i olycka lämna sina barn dit anonymt för att undvika att de i stället lämnades till änglamakerskor. Alla barn diariefördes och fram till år 1869 hade man kommit fram till nr 15 000.

Spädbarnsdödligheten var ungefär

50 procent, vissa år 75 procent, vilket var cirka fem gånger högre än landets genomsnitt. Många av dessa barn är begravda på Adolf Fredriks kyrkogård utan gravsten eller kors. De dog i syfilis, tyfus, tuberkulos, difteri och diarré om de inte bara omkom av umbäranden och undernäring. Många dog plötsligt utan att någon särskild orsak kunde fastställas – plötslig spädbarnsdöd. Smittkoppor var dock ingen dödsorsak – alla barn var vaccinerade med kokoppor.

Berg gick mycket systematiskt till väga genom att registrera alla sjuka barn. Han införde en slags sjukjournal och obducerade de barn som dog och använde därvid mikroskopet. Han var den förste som beskrev torsk hos barn. Han odlade torsksvamp på särskilt medium utanför kroppen och överförde torsk till friska barn för att bevisa dess smittsamhet.

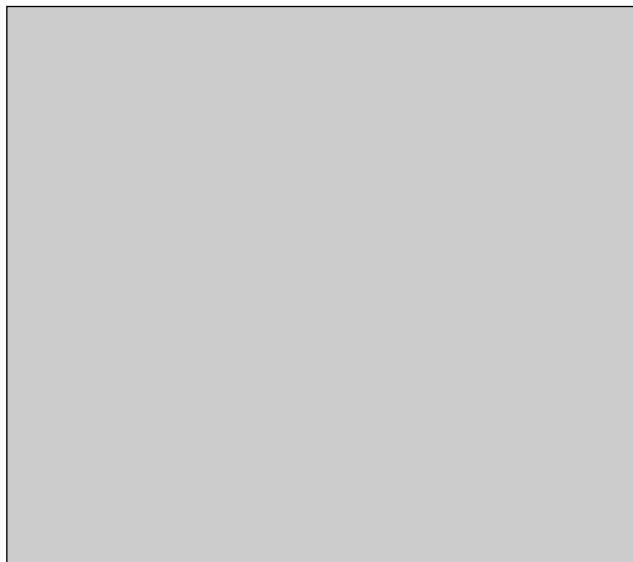
Kämpade för sjukhusmiljön

Lärarkollegiet vid det Kungliga Carolinska Medico-Chirurgiska Institutet ansåg att det var viktigt att barn sköttes av särskilda läkare. Detta var mycket framsynt och rönt naturligtvis visst motstånd i riksdagen, särskilt hos prästeståndet. År 1845 inrättades världens första professur i pediatrik med Berg som innehavare. En särskild barnmottagning inrättades vid Barnhuset, vilken nu också var öppen för andra barn.

Berg lär ha varit en utmärkt lärare. Han förde en hård kamp mot direktionen vid Barnhuset för att förbättra förhållandena. Han kastade själv ut gamla madrasser fulla av ohyra, införskaffade tvättsvampar och lät ammorna sy kläder. En kris uppstod när det visade sig att friska ammor smittats med syfilis från sjuka barn. Berg anklagades för försumlighet men han replikerade att det var svårt att diagnostisera syfilis hos barnen om föräldrarna var okända.

Definierade spädbarnsdödlighet

Redan ett år efter tillträdet begärde Berg avsked från sin tjänst då han inte

Stockholms Allmänna Barnhus sett från Drottninggatan.

fick något gehör från direktionen. Hans avskedsansökan beviljades inte av Kunglig Majestät. År 1849 blev han dock befriad från sin överläkartjänst och övergick till Medicinalstyrelsen för att sedan så småningom bli generaldirektör för Statistiska centralbyrån. Även som befolkningsexpert gjorde han sig bemärkt. Han var en pionjär när det gällde att definiera spädbarnsdödlighet. Han postulerade profetiskt om inte låg spädbarnsdödlighet skulle kunna utgöra ett ganska bra mått på det allmänna välbefindandet.

Berg fick många hedersbetygelser under sin levnad och valdes in i ett flertal internationella akademier. Han var bl a ordförande för Svenska Läkaresällskapet, där en tavla av honom fortfarande hänger kvar på central plats. Han valdes till president för den statistiska världskongressen i Stockholm år 1874. Fredrik Theodor Berg dog år 1887.

Hugo Lagercrantz

professor, institutionen för kvinnors och barns hälsa, Karolinska sjukhuset, Stockholm

Referenser

- Norvenius SG, Randers B. Fredrik Theodor Berg. The world's first professor of pediatrics. Acta Paediatrica 1996 (under tryckning).
Randers B. Fredrik Theodor Berg. Banbrytare inom pediatriken. Medicinsk Vetenskap 1995; 4: 30-3.